

Úvodní poznámka – tento pamflet byl zveřejněn v roce 1849 v *Journal des Économistes*. V USA Vyšel v roce 1877 přeložený do angličtiny včetně některých jmen a změněných reálií (dolary místo franků). Jelikož jsem při překladu pracoval s tímto anglickým textem, zůstaly tyto americké reálie v překladu zachovány. původní text ve francouzštině: (http://bastiat.org/fr/maudit_argent.html)

Co jsou peníze?

Frédéric Bastiat

„Proklaté peníze! Proklaté peníze!“ volal zoufale ekonom F..., Vycházej z ministerstva financí, kde se právě zvažovalo zavedení papírových peněz.

„Co se děje? Povídám já. „Co má znamenat ta náhlá nenávisť k jednomu z nejvychvalovanějších požehnání na tomto světě?“

F. Proklaté peníze! Proklaté peníze!

B. Znepokojujete mě. Slyšel jsem už vykřikovat: mír, svobodu a život a Brutus zašel tak daleko aby řekl „Ctnosti! jsi jen jménem“!¹ Co se tedy mohlo stát?

F. Proklaté peníze! Proklaté peníze!

B. Pojďte, pojďte a procvičíme si trochu filozofie. Co se Vám stalo? Je to vliv Croesa? Podvedl Vás snad Jones? Nebo Vás Smith hanobí v novinách?

F. Nemám co dočinění s Croesem, moje osoba je nevýznamná a tak je v bezpečí před pomluvami Smithe a co se Jonese týče ...

B. Á! Už to mám. Jak jsem mohl být tak slepý? Vy jste rovněž vynálezcem nové organizace společnosti. Vaše společenská organizace bude dokonalejší než ve starobylé Spartě, a tudíž všechny peníze v ní budou přísně zakázány. A to co Vás nyní trápí je, jak přesvědčit lidi, aby zahodili obsah svých peněženek. Co byste chtěl? To je ta skála, o níž se všichni reorganizátoři tříští. Není jediný, který by nedokázal zázraky, jestliže by překonal všechny odporující vlivy, a jestliže by celé lidstvo souhlasilo s tím, že se stane poddajným voskem v jeho rukou. Ale lidé jsou odhodláni nebýt měkkým voskem. Poslechnou si, zatleskají či vypískají – a pokračují stejně jako dřív.

F. Díky bohu já jsem ještě nepodlehł téhle módní mánii. Než bych vynalézal nové sociální zákonitosti, studuji ty, které se zalíbilo vynalézt Prozřetelnosti², a s potěšením je shledávám skvělými v jejich postupném vývoji. To je proč tu volám: „Proklaté peníze! Proklaté peníze!“

B. Jste tedy učedníkem Proudhonovým?³ Dobrá, pak je tu snadná cesta jak se můžete upokojit. Zahodte svojí peněženku do řeky, a zajistěte si pouze malou směnku od Banky.

F. Jestliže volám proti penězům, měl bych se snad smířit s jejich podvodnou náhražkou?

B. Pak zbývá jen jediná možnost. Jste novým Diogenem, a hodláte mě ničit rozpravou o tom, jak opovržením hodné je bohatství.

F. Nebesa uchráňte mě od toho! Protože bohatství - což to nevidíte? - není trochu víc nebo míň peněz. Je to chléb pro hladové, oblečení pro nahé, palivo, které Vás v zimě zahřívá, olej v lucerně který prodlužuje den, kariéra, která se otvírá Vašemu synu, věno pro Vaši dceru, den odpočinku když jste zmožený, posilující

lék pro slabého, malá pomoc upuštěná do dlaní chudáka, ochrana před bouří, rozptýlení pro mozek přeplněný myšlenkami, a to neskonale potěšení činit šťastnými ty, kdož jsou nám drazí. Bohatství je nezávislost, hrdost, jistota, dobročinnost; je pokrokem a civilizací. Bohatství je úžasný civilizační výsledek dvou úžasných věcí, více civilizujících než bohatství samo – práce a směny.

B. Dobrá! Nyní se zdá, že pějete ódu na bohatství, které jste ještě před chvílí zatracoval.

F. Což nevidíte že to je jen zoufalství ekonoma? Volám proti penězům jen proto, že si je každý plete, tak jako jste to právě udělal Vy, s bohatstvím. A tato záměna je příčinou nespočetných chyb a katastrof. Volám proti nim, protože jejich funkci ve společnosti není rozuměno a je jí velice obtížné vysvětlit. Volám proti nim, protože obracejí všechno myšlení způsobující, že mysl se ubírá od konce, překážka je zaměňována s příčinou, alfa s omegou. Protože jejich přítomnost ve světě, byť sama o sobě přínosná, přesto přivedla lidi k fatálním představám, převráceným principům a teoriím, které v mnohých formách se zmocnili lidstva a skropily zemi krví. Volám proti nim, protože se cítím neschopen odstranit chybu, které daly vzniknout, jinak než sáhodlouhým a nudným vysvětlováním, kterému nikdo nebude naslouchat. Ach kéž bych jen našel trpělivého a ochotného posluchače!

B. Dobrá, pokud Vám to pomůže dostat se ze stavu rozrušení, v němž se nalézáte, obětuji se pro Vás. Poslouchám, mluvte a poučte mne, nijak se neomezujte.

F. Slibujete, že budete mít zájem?

B. Slibuji, že budu mít trpělivost.

F. To není mnoho.

B. To je vše co Vám mohu dát. Začněte a vysvětlete mi nejprve, jak tento omyl v chápání peněz, jestliže zde opravdu nějaký existuje, můžeme nalézt u kořene všech ekonomických omylů?

F. Dobrá. Na začátek se zeptám, zda mě můžete ujistit, že jste nikdy nezaměnil bohatství s penězi?

B. To nevím. Co by bylo následkem takového zaměnění?

F. Nic příliš důležitého. Chybička ve Vaší mysli, která nebude ovlivňovat Vaše jednání. Jak můžete vidět, pokud respektujeme práci a směnu, přestože je na světě tolik názorů kolik je hlav, všichni jednáme obdobným způsobem.

B. Tak jako chodíme stejným způsobem, i když se neshodneme na teorii rovnováhy a gravitace.

F. Přesně. Člověk který by došel k přesvědčení, že se nám v noci prohodí hlavy s nohama, o tom může sepsat velmi pěkné knihy, a přesto bude chodit jako každý jiný.

B. Také myslím. I když by brzy utrpěl tím, že nebude považován za příliš chytrého.

F. Stejným způsobem, člověk který považuje peníze za skutečné bohatství, by musel zemřít hladem, pokud by tuto myšlenku dotáhl do důsledků. To je důvod, proč je tato teorie špatná, protože to není žádná opravdová teorie, ale jen následek samotných faktů, jak se ukázalo na všech místech a ve všech dobách.

B. Rozumím tomu, že v praxi, a pod vlivem osobních zájmů, zraňující dopad chybného jednání (na nás a naše zájmy) nás vede k tomu, abychom chybu napravili. Ale jestliže to, o čem tu mluvíte, má tak malý vliv, proč Vás to tolik rozrušuje?

F. Protože, když člověk nerozhoduje jen za sebe, ale rozhoduje o druhých, osobní zájem, ten neusínající a citlivý strážce, už není přítomen aby zvolal „Stůj! Zodpovědnost je přenesena.“ Je to Petr, který je podveden a Jan utrpí. Špatný systém zákonodárce se nezbytně stane pravidlem jednání pro celou populaci. A sledujte tu odlišnost: Když máte peníze a jste hladový, co uděláte, ať už je Vaše teorie o penězích jakákoli?

B. Zajdu k pekaři a koupím si chleba.

F. Nezaváháte použít své peníze?

B. Jediné použití peněz je nakoupit to, co člověk chce.

F. A když se pekaři stane, že má žízeň, co udělá?

B. Půjde za obchodníkem s vínem a nakoupí si víno za ty peníze, co jsem mu dal.

F. Co? Nebude mít strach, že se zruinuje?

B. Opravdu by se zruinoval, kdyby byl bez jídla a pití.

F. A každý na světě, pokud má svobodu jednání, by jednal stejně?

B. Bezpochyby. Což byste radši zemřel hlady, než utratil jedinou penci?

F. Toho jsem dalek, takže shledávám že jednají moudře, a jenom bych si přál, aby teorie o penězích nebyla ničím víc než zkresleným obrazem téhle univerzální praxe. Ale předpokládejme teď, že jste zákonodárce, absolutní král veliké říše, kde se nenacházejí zlaté doly.

B. Příjemná představa.

F. Předpokládejme dále, že jste naprosto přesvědčen o tomhle – bohatství se skládá pouze a výlučně z peněz, k jakým závěrům byste došel?

B. Asi bych z toho vyvodil, že není jiné cesty, jak může zbohatnout můj lid nebo já sám, než získat peníze od jiných národů.

F. Takže říkáte, ochudit je. První závěr, ke kterému byste došel pak by byl tenhle: národ může získat jen tehdy, když jiný ztratí.

B. Tenhle axiom je opřen o autoritu Bacona a Montaigna⁴.

F. Není kvůli tomu méně nešťastný, protože z něho vyplývá, že pokrok je nemožný. Dva národy, a dokonce ani dva muži, nemohou prosperovat bok po boku.

B. Zdá se, že to je důsledek tohoto principu.

F. A protože všichni lidé se touží obohatit, vyplývá z toho, že jsou všichni žádostiví, podle zákona Prozřetelnosti, zruinovat svoje bližní.

B. Nemluvíme přeci o křesťanství, ale o politické ekonomii.

F. Taková doktrína je ohavná. Ale pokračujme, udělal jsem z Vás absolutního krále. Nesmíte se spokojit s rozumováním, musíte jednat. Nejsou tu limity Vaší moci. Jak budete jednat podle své doktríny: peníze jsou bohatství?

B. Bude mojí snahou zvýšit množství peněz mezi mým lidem.

F. Ale ve Vaší zemi nejsou zlaté doly. Co budete dělat?

B. Neměl bych dělat nic. Pouze bych měl zakázat pod trestem smrti, že jediný dolar nesmí opustit zemi.

F. A jestliže Váš lid bude mít stejně tolik hladu co bohatství?

B. Na tom nezáleží. V systému, o kterém diskutujeme, by povolení vyvážet dolary znamenalo povolit lidem, aby se sami oslabili.

F. Takže podle Vašeho vlastního přesvědčení byste lid donutil jednat podle principu naprosto opačného, než byste jednal sám o sobě za stejných okolností. Proč?

B. Jen proto, že můj vlastní hlad se mě dotýká a hlad národa se nedotkne zákonodárce.

F. Dobrá, můžu Vám tedy říct, že by Váš plán selhal, protože žádný dozorce by nedokázal, když mají lidé hlad, aby dolary neproudily ven a obilí dovnitř⁵.

B. Jestliže je to tak, pak by plán, ať chybný či ne, neměl žádný vliv. Nezpůsobil by ani dobro ani škodu, a nevyžaduje tedy dalšího zkoumání.

F. Zapomínáte, že jste zákonodárce. Zákonodárce nesmí být rozčarován a odrazen, když provádí své experimenty na druhých. První pokus nevyšel, měl byste tedy vymyslet něco jiného, abyste dosáhl svého cíle.

B. Jakého cíle?

F. Máte krátkou paměť. Jedná se Vám o zvýšení množství peněz mezi Vaším lidem, což považujete za zvětšení pravého bohatství.

B. Ano přesně tak. Prosím za prominutí. Ale opravdu nevím, jak bych to měl provést.

F. Zvažte to dobře. Váš první plán vyřešil problém jen negativně. Zabráněním tomu, aby dolary neodcházely pryč ze země zabráníte, aby se bohatství zmenšovalo, ale není to cesta jak bohatství zvýšit.

B. Á teď mi to začíná docházet ... obilí, kterému je dovoleno přicházet dovnitř ... napadla mě myšlenka ... důvtipná a geniální. Přicházím tomu na kloub.

F. Teď se Vás musím zeptat na co jste přišel?

B. Jak zvýšit množství peněz.

F. A jak byste to provedl smím-li se zeptat?

B. Není evidentní, že jestliže má hromada peněz neustále růst, první podmínkou je, že z ní nikdo nesmí ubírat?

F. Určitě.

B. A druhou, že se k ní musí neustále přidávat?

F. Zajisté.

B. Pak bude problém vyřešen pozitivně i negativně. Jestliže na jednu stranu zabráním cizincům, aby z ní brali, a na druhou stranu jim povolím, aby k ní přidávali.

F. Lepší a lepší.

B. A proto musí být vydány dva jednoduché zákony, v nichž peníze ani nebudou zmíněny. V jednom moji poddaní budou mít zakázáno nakoupit cokoli ze zahraničí a v druhém budu požadovat, aby prodali spoustu zboží (do zahraničí)

F. Skvělý plán.

B. Je nový? Musím si svůj vynález dát patentovat.

F. To nemusíte, již Vás předběhli jiní. Ale musíte se postarat o jednu věc.

B. Co je to?

F. Udělal jsem z Vás absolutního krále. Rozumím, že chcete svým poddaným zabránit nakupovat zahraniční produkci. Bude stačit, když jí zabráníte dostat se do země. Třicet nebo čtyřicet tisíc celníků to již zařídí.

B. To bude docela nákladné. Ale záleží na tom? Výplaty, které jim zaplatím nepůjdou ven ze země.

F. Pravda, a v systému to celkově není rozhodující. Jak ale budete postupovat, abyste zajistil svůj vývoz do zahraničí?

B. Měl bych ho podpořit dotacemi, a peníze na ně získám z daní uložených na můj lid.

F. V tomhle případě, vývozci, spojení vzájemným soutěžením, sníží ceny svojí produkce proporčně k dotacím, a bude to jako dávat dary cizincům za peníze vybrané na daních.

B. Stále, ale peníze neopustí zemi.

F. Zajistě. Ale jestliže se Váš systém ukáže přínosným, vlády cizích zemí ho přijmou také. Budou se řídit těmi samými plány jako Vy. Budou mít svoje celníky a odmítat Vaší produkci. Takže u nich, stejně jako u Vás, množství peněz se nesníží.

B. Budu mít armádu a přinutím je zrušit jejich celní bariéry.

F. Oni budou mít také armády a přinutí Vás.

B. Ozbvojm loď, povedu dobytvačné výpravy, získám kolonie, tím vytvořím konzumenty pro můj lid, kteří budou muset jíst naši pšenici a pít naše víno.

F. Cizí vlády udělají totéž. Vzniknou rozepře ohledně Vašeho záboru a Vašich kolonií. Pak na všech stranách bude válka a vše skončí v chaosu.

B. Zvednu daně, zvýším početní stavy celníků, armády a námořnictva.

F. Ostatní udělají totéž.

B. Zdvojnásobím své úsilí.

F. Ostatní zdvojnásobí úsilí svoje. A mezitím nemáme žádný důkaz, že by se Vám podařilo prodávat svoje zboží ve velkém rozsahu.

B. To je také pravda. Bylo by dobře, kdyby se obchodní úsilí států navzájem neutralizovalo.

F. A vojenské úsilí také. A teď mi řekněte, nejsou tito celníci, vojáci a loď, tyto drtivé daně, tenhle nekonečný zápas o nedosažitelný cíl, tenhle permanentní stav otevřené či skryté války proti celému světu, nejsou nevyhnutelným a logickým následkem toho, že zákonodárci přijali myšlenku, podle níž jak jsme si ukázali nejedná žádný člověk, který je svým vlastním pánem, že „bohatství jsou peníze, a zvýšit množství peněz je zvýšením bohatství?“

B. To uznávám. Takže, jestliže je axiom (bohatství jsou peníze) pravdivý, zákonodárce by měl jednat tak, jak jsem popsal, i když by celosvětová válka byla následkem. Nebo je nepravdivý a v tom případě lidé ničící jeden druhého ničí pouze sami sebe.

F. A pamatujte, že před tím než se stanete králem, stejný axiom Vás logicky přivede k následujícím tvrzení: to co jeden získá, jiný ztratí. Zisk jednoho je ztráta druhého: z nichž vyplývá nevyhnutelný antagonismus mezi lidmi.

B. To je jisté. Pokud tedy budu filozofem nebo zákonodárcem, pokud budu myslet či jednat na základě principu, že bohatství jsou peníze, vždy se nakonec dostanu k jednomu následku – všeobecné válce. Bylo by dobře, kdybyste poukázal na důsledky ještě před začátkem diskuse. Jinak bych nikdy neměl odvahu sledovat Vás až do konce Vaší ekonomické úvahy. Abych Vám řekl pravdu, tohle mi není moc po chuti.

F. Co myslíte? O tomhle jsem právě přemýšlel, když jste mě slyšel spílat penězům! Bylo mi smutno z toho, že mí krajané nemají odvahu studovat to, co je tak důležité a měli by to znát.

B. A následky jsou hrozné.

F. Následky! Zatím jsme zmínili jen jeden. Mohl bych Vám jmenovat další a stejně fatální.

B. Vlasy mi vstávají hrůzou! Jaká další zla mohou být způsobena lidstvu touhle záměnou mezi bohatstvím a penězi?

F. Trvalo by dlouho pouze je všechny vyjmenovat. Tahle doktrína je jen jedna z velmi početné rodiny. Nejstarší, jejíž důsledky jsme si právě ukázali, se nazývá *prohibiční systém*, další *koloniální systém*, třetí *nenávisť ke kapitálu*, poslední a nejhorší *papírové peníze*.

B. Cože? Papírové peníze pocházejí od té samé chyby?

F. Ano, přímo od ní. Když zákonodárci, poté co zruinovali lidi válkou a daněmi, setrvávají u stejné myšlenky (bohatství jsou peníze), řeknou si: „Jestliže lidé trpí, je to tím že nemají dost peněz. Musíme nějaké vyrobit.“ A protože není snadné rozmnožit drahé kovy, zvláště pokud se jejich zásoby z doby prohibice vyčerpaly, dodají: „Dobrá, uděláme fiktivní peníze, nic není snadnější a každý občan bude mít plnou peněženku a všichni budou bohatí.“

B. Ve skutečnosti tenhle postup je rychlejší než ostatní a nevede k válce s jinými národy.

F. Ne ale vede k občanské katastrofě.

B. Vy jste ale bručoun. Pospěšte si a přejděte ke kořenu věci. Jsem teď docela netrpělivý dozvědět se, zdali jsou peníze (nebo jejich náhražka) bohatstvím.

F. Jistě uznáte, že člověk neuspokojí žádnou ze svých potřeb okamžitě, ať už s mincemi nebo papírovými směnkami. Když je hladový, potřebuje chleba, když je nahý, oblečení, když je nemocný musí dostat léky, když je mu zima chce přístřeší a palivo, když se chce učit, potřebuje knihy, když chce cestovat, musí mít dopravní prostředek – a tak dále. Bohatství země se skládá z množství a správné distribuce těchto věcí. Zde můžete odhalit falešnost tohoto chmurného Baconova tvrzení: *“Co jeden člověk získá, jiný nevyhnutelně ztratí”*. Tvrzení vyjádřené Montaignem v ještě více skličující formě: *„Zisk jednoho je ztrátou druhého“*. Když si Šém, Chám a Jefet⁶ rozdělili mezi sebou ohromné rozlohy této země, jistě mohl každý z nich budovat, zavodňovat, sít, sklízet a získat lepší bydlení, jídlo a oblečení, zlepšit a obohatit se – v krátké době zvýšili svůj užitek bez toho, aby způsobili nutně odpovídající škodu na užitku svých bratrů. To samé platí pro dva národy.

B. Není pochyb o tom, že dva národy, stejně jako dva lidé, nespojení jeden s druhým, mohou prosperovat budou-li pracovat více a lépe bez toho, aby si navzájem škodily. Tohle ale není popřením axiomu Bacona a Montaigna. Oni pouze chtěli říct, že ve výměnách mezi dvěma národy, stejně jako mezi dvěma lidmi, jestliže jeden získává druhý musí ztrácet. A je snad zcela jasné, že směna sama o sobě nemůže přidat nic k množství těch užitečných věcí, o kterých jste mluvil. A jestliže poté, co směna proběhla jedna ze stran něco získala, druhá samozřejmě musela něco ztratit.

F. Zformuloval jste hodně nekompletní a špatnou myšlenku směny. Jestliže Šém bude hospodařit na pláni, která je vhodná k pěstování obilí, Jefet na svahu vhodném k pěstování vína, Chám na bohaté pastvině – rozdělení jejich území, místo aby přineslo škodu kterémukoli z nich, může způsobit že všichni tři budou prosperovat lépe. Musí to tak být, protože dělba práce, umožněná směnou, bude mít za následek zvýšení množství pšenice, vína a masa které bude vyprodukováno, a které může být sdíleno. Jak by to mohlo dopadnout jinak, jestliže dáte svobodu těmto transakcím? Od okamžiku, kdy kterýkoli z bratrů zjistí, že práce pro jeho společníky mu přináší permanentní ztráty ve srovnání s tím, co by získal prací sám pro sebe, tak tuto směnu přeruší. Směna s sebou přináší svůj nárok na naši vděčnost. Tento fakt dokonale prokazuje, že to je dobrá věc.

B. Ale Baconův axiom je platný v případě zlata a stříbra. Jestliže připustíme, že v určitý moment existuje na světě dané množství, pak je naprosto jasné, že jedna peněženka nemůže být naplněna, aniž by jiná nebyla vyprázdněna.

F. A jestliže je zlato považováno za pravé bohatství, přirozeně z toho vyvodíme, že je možné přerozdělení majetku mezi lidmi, ale ne všeobecný pokrok. Je to tak, jak jsem říkal na začátku. Jestliže se naproti tomu podíváte na množství užitečných věcí, vhodných k uspokojení Vašich potřeb a Vašich chutí, jako na

pravé bohatství, uvidíte, že společná prosperita je možná. Peníze slouží pouze, aby usnadnily převod těchto věcí od jednoho k druhému, což by mohlo být zajištěno stejně dobře s librou drahého kovu jako zlato, librou o něco levnějšího materiálu jako stříbro nebo se sto librami levného kovu jako je měď.

Takže jestliže by země jako Spojené státy měla k dispozici dvojnásobek všech užitečných věcí, její lid by byl dvojnásobně bohatý, i když by množství peněz zůstalo stejné. Ale to samé by se nestalo, jestliže by se zdvojnásobilo množství peněz, protože v tom případě by se množství užitečných věcí nezvýšilo.

B. Otázka, která musí být zodpovězena je, jestli nemá přítomnost většího množství dolarů efekt na zvětšení množství užitečných věcí?

F. Jaké spojení by zde mohlo existovat? Jídlo, oblečení, domy, palivo, vše pochází z přírody a z práce, od více či méně schopné práce působící na více či méně svobodnou přírodu.

B. Zapomínáte na jednu velkou sílu, kterou je – směna. Jestliže uznáte, že je to síla, kterou jak jste ukázal umožňuje dolar, musíte zároveň připustit, že má nepřímý vliv na produkci.

F. Ale já jsem také dodal, že malé množství drahého kovu představuje směnu stejnou jako velké množství běžného kovu. Pročež následuje, že lidé nejsou obohaceni tím, že jsou *přinuceni* vzdát se užitečných věcí proto, aby měli více peněz.

B. Takže podle Vašeho názoru, zlato objevené v Kalifornii⁷ nezvýší bohatství světa?

F. Nevěřím tomu, že by celkově přispělo k radostem a opravdovému uspokojení lidských potřeb. Jestliže by zlato z Kalifornie pouze nahradilo to, které bylo ve světě ztraceno nebo zničeno, mohlo by najít využití. Jestliže zvýší množství peněz, sníží jejich hodnotu. Zlatokopové budou bohatší než by byli bez něho. Ale ti, v jejichž držení je zlato nyní, díky snížení jeho hodnoty dostanou menší plnění za stejnou sumu. Nemohu se na to tedy dívat jako na zvýšení, ale jako na přerozdělení pravého bohatství, tak jak jsem ho definoval.

B. To vše je velmi pravděpodobné. Ale určitě mě tak snadno nepřesvědčíte, že když budu mít dva dolary místo jednoho (a všechno ostatní zůstane stejné), že nejsem bohatší.

F. Ne to nepopírám.

B. A co je pravdou u mě, musí být pravdou u mého souseda a souseda mého souseda a tak dále od jednoho k druhému přes celou zemi. Takže když každý občan Spojených států bude mít víc dolarů, Spojené státy musí být bohatší.

F. A nyní jste udělal běžnou chybu předpokládající, že co platí pro jednoho platí pro všechny, a proto jste zaměnil zájem jednotlivce se zájmem společnosti.

B. Proč? Co je pravdou pro jednoho, musí být pro všechny. Co je společnost, když ne suma jednotlivců. To byste mi také mohl tvrdit, že když všichni Američané náhle vyrostou o palec, že se průměrná výška nezmění.

F. Vaše argumenty jsou velmi běžné, a to je proč je chyba tak častá. Přesto, zkusme ji trochu prozkoumat. Deset lidí spolu hraje karty. Pro usnadnění dostali nápad, že si každý vezme deset žetonů a oproti tomu každý dá do společné pokladny sto dolarů, takže každý žeton odpovídá deseti dolarům. Po hře si pak hráči vezmou z pokladny dolary podle počtu žetonů co jim zůstaly. Vidouce tento výsledek, jeden z nich navrhne toto: „Pánové, zkušenost mě naučila, že na konci hry dostanu množství dolarů úměrné počtu mých žetonů. Nezpozorovali jste náhodou totéž u sebe? Takže to co je pravdou pro mě, je pravdou pro každého z Vás. A co je pravdou pro každého musí být pravdou pro všechny. Měli bychom

tedy všichni dostat více dolarů na konci hry, jestliže všichni budeme mít více žetonů. Nic ale nemůže být snadnější, stačí pouze když rozdáme dvakrát tolik žetonů.“ Toto bylo provedeno, ale na konci hry, když si všichni hráči přišli pro svojí výhru, zjistili, že tisíc dolarů v pokladně nebylo zázračně rozmnoženo, navzdory všeobecnému přesvědčení. Museli je zase rozdělit proporčně a jediné čeho dosáhli, bylo to, že každý z nich měl sice dvojnásobný počet žetonů, ale každý žeton, místo aby odpovídal deseti dolarům, měl hodnotu pouhých pěti dolarů. Takže tím bylo jasně prokázáno, že to co platí pro každého ne vždy platí pro všechny.

B. Tomu rozumím, předpokládáte zvětšení počtu žetonů bez odpovídajícího navýšení peněz v pokladně.

F. A Vy předpokládáte zvětšení počtu dolarů bez odpovídajícího zvětšení množství věcí, jejichž směna je těmito dolary zajišťována.

B. Srovnáváte dolary s žetony ?

F. Z kteréhokoli jiného úhlu pohledu určitě ne, ale v tomhle případě který jste tu předložil a proti němuž jsem argumentoval, srovnávám. A uvědomte si také jednu věc. V případě, že nastává všeobecné zvýšení počtu dolarů v zemi, tato země musí mít doly nebo její průmysl musí produkovat užitečné věci výměnou za peníze. Kromě těchto dvou případů, je všeobecné zvětšení počtu peněz nemožné. Dolary mění držitele a v tomto případě, ačkoli může být naprostou pravdou, že každý zvlášť, bráno individuálně, je bohatý úměrně množství dolarů které má, nemůžeme předpokládat interferenci jako jste to udělal teď, protože o dolar více v jedné peněženke implikuje nezbytně dolar méně někde jinde. To je to samé jako Vaše srovnání s průměrnou výškou. Jestliže každý by mohl vyrůst pouze na náklady druhého, byla by určitě pravda, že každý jednotlivec by byl vyšší, kdyby dostal možnost. Ale nikdy by nebylo pravdou že by vzrostla výška celé společnosti.

B. Budiž. Ale při těch dvou předpokladech o kterých jste mluvil (dolování, export zboží), je zvýšení reálné a Vy musíte připustit, že mám pravdu.

F. Do jistého bodu, zlato a stříbro mají hodnotu. Aby získal tuto hodnotu, člověk je ochoten za ně dávat jiné užitečné věci, které mají také hodnotu. Jestliže jsou v zemi doly, jestliže tato země získá z těch dolů dost zlata k nákupu užitečných věcí ze zahraničí – lokomotivy například – obohatí se o všechn užitek, který taková lokomotiva může vytvořit, úplně stejně jako by ten stroj byl vyroben v tuzemsku. Otázkou je, zda se musí vynaložit více úsilí v prvním nebo ve druhém případě (na vydolování zlata nebo výrobu lokomotivy). Protože když nedojde k vývozu toho zlata, jeho hodnota poklesne, a může se stát i něco horšího, než se stalo v Kalifornii nebo Austrálii. Protože tam alespoň drahé kovy užívají k nákupu věcí vyrobených jinde. A je stále nebezpečí, že budou strádat na hromadách zlata, kdyby se objevil zákon zakazující jeho vývoz. A k druhému případu – to zlato, které je získáno obchodem. To je výhoda či nevýhoda podle toho, zda ho země více či méně potřebuje v porovnání s tím kolika užitečných věcí se musí vzdát, aby ho získala. Ale určitě nemá být úlohou zákona, aby toto posuzoval, ale těch kteří jsou dotčeni. Protože zákon vybudovaný na principu, že zlato má mít přednost před *všemi* ostatními užitečnými věcmi, jakákoli je jejich hodnota, jestliže bude efektivně působit v tomto smyslu, povede zemi která takový zákon přijme do kuriózní situace. Bude mít pak spoustu peněz ale nic, za co by je utratila. To je ten samý systém, reprezentovaný Midasem, který čehokoli se dotknul proměnil ve zlato, a v důsledku toho mu hrozila smrt hladem.

B. Zlato které je dováženo implikuje, že nějaká užitečná věc je vyvážena a tudíž je zde užitek které opouští zemi. Ale není zde také odpovídající prospěch? A nebude ono zlato zdrojem mnohého nového užitku, tím že bude kolovat z ruky do ruky, bude iniciátorem pro výrobu a průmysl, dokud nakonec zase zemi neopustí vyměněno za dovezení nějaké důležité věci ze zahraničí?

F. Nyní jste se dostal ke kořenu věci. Je pravdou, že dolar je ta příčina která způsobuje výrobu prakticky všech věcí, jejichž výměnu umožňuje? Je naprosto jasné, že kousek zlata či stříbra označovaný jako dolar má hodnotu dolaru. My jsme ale vedeni k tomu věřit, že tato hodnota má zvláštní charakter. Že není zkonsumována jako ostatní věci, nebo že se vyčerpává jen velmi pozvolně, že se sama obnovuje s každou transakcí a že nakonec tento zvláštní dolar měl hodnotu dolaru tolikrát, na kolika transakcích se podílel – že má sám o sobě hodnotu všech věcí, za které byl úspěšně vyměněn. A tomu je věřeno, protože se předpokládá, že bez onoho dolaru by tyto věci nikdy nebyly vyprodukovány. Říká se, že švec by prodal méně bot, následně by si koupil méně masa od řezníka, řezník by nechodil tak často k zelináři, zelinář k doktorovi, doktor k právníkovi a tak dále.

B. Nikdo tohle nemůže popřít.

F. Teď je čas, analyzovat skutečnou funkci peněz, nezávisle na dolech a na dovozu. Máte dolar. Co znamená mít dolar ve své ruce? Dolar je svědkem a důkazem který máte, že jste někdy vykonal nějakou práci, kterou jste nevykonal v prospěch svůj ale ve prospěch společnosti reprezentované osobou Vašeho klienta (zaměstnavatele, zákazníka). Tato mince osvědčuje že jste vykonal *službu* pro společnost a dále ukazuje, hodnotu této služby. Nese svědectví, že jste ještě neobdržel od společnosti ekvivalentní službu, na níž máte právo. Je podmínkou pro to, uplatnit toto právo v místě a v době v jaké si přejete. Společnost, reprezentovaná Vaším klientem Vám dala potvrzení, privilegium od republiky, účet a nárok na vlastnictví zboží v hodnotě jednoho dolaru, který se liší od práva výkonné moci jen tím, že svou hodnotu nese sám v sobě, a pokud jste schopen přechíst ve své mysli nápis na něm vyražený, pak zřetelně odkryjete tato slova: *Zaplat' mému nositeli službu ekvivalentní té, kterou on poskytl společnosti, o hodnotě která je ukázána, doložena a změřena tím co reprezentuji já.* Nyní pokud byste svůj dolar dal mě. Ať už je můj požadavek na něj bezdůvodný či na něj mám právo. Pokud mě ho dáte jako platbu za službu, výsledkem je následující: Váš účet u společnosti na zboží a požitky byl vyrovnán a uzavřen. Obdržel jste službu za svůj dolar, nyní jste vyměnil dolar za službu a všechno co se týkalo Vás skončilo. A já pak budu v pozici ve které jste byl Vy. Jsem to potom já, kterému společnost dluží službu, kterou jsem poskytl Vaší osobě. Stal jsem se jejím věřitelem kvůli hodnotě práce, kterou jsem poskytl Vám, a kterou jsem mohl věnovat sobě. To v mojí ruce se nachází ono právo na plnění – důkaz dluhu společnosti. Nemůžete říct, že jsem tím bohatší. Jestliže mám obdržet, je to tím, že jsem předtím dal. A nemůžete také říct, že je společnost o dolar bohatší, jelikož jeden její člen má o dolar víc a druhý míň. Kdybyste mi nechal tenhle dolar gratis, jistě bych se stal o to bohatším, ale Vy byste byl o něj chudší. A bohatství společnosti, sečteno dohromady, by se nezměnilo, protože jak už jsem řekl, toto bohatství se sestává z opravdových služeb přinášejících uspokojení a z užitečných věcí.

B. Ale jestliže bychom všichni měli více dolarů měli bychom od společnosti obdržet tím více služeb. Nebylo by to velmi žádoucí?

F. Zapomínáte, že v procesu který jsem tu popsal, a který je zobrazením skutečnosti, obdržíme od společnosti službu protože jsme ji sami nějakou poskytli. Kdokoli mluví o *službě*, mluví o službě *poskytnuté* a *vrácené* v ten samý okamžik, protože tyhle věci nezbytně implikují jedna druhou, takže jedna musí vždy být vyvážena druhou. Pro společnost je nemožné poskytovat více služeb než obdrží a víra v opak je chiméra, která je sledována rozmnožováním mincí nebo papírových peněz etc.

B. To vše vypadá velmi rozumě v teorii, ale v praxi si nemůžu pomoci, když vidím, jak věci chodí, že jestli by se za nějakých šťastných okolností podařilo rozmnožit počet dolarů tak, že každému by se jeho malé vlastnictví zdvojnásobilo, všichni bychom na tom vydělali. Všichni by více nakupovali a náš obchod a hospodářství by tím byly mocně stimulovány.

F. Více nakupovali! A co bychom asi tak nakupovali? Bezpochyby užitečné zboží: věci, které nám přinášejí uspokojení potřeb jako jídlo, domy, knihy, obrazy. Musel byste začít tím, že byste dokázal, že všechny tyto věci vznikají sami od sebe ve chvíli, když mincovna taví zlaté ingoty, zázračně spadlé z měsíce nebo je tiskařský lis uveden do provozu ve Státní Pokladně. Protože nemůžete myslet vážně, že když množství obilí, oblečení, lodí, klobouků a obuvi zůstane stejné, že podíl pro každého z nás se zvětší, když půjdeme na trh s větším množstvím opravdových nebo fiktivních peněz. Rozpomeňte se na hráče. Ve společenském řádu užitečné věci jsou to, co pracovníci dávají do pokladny a dolary, které obíhají z ruky do ruky jsou žetony. Pokud znásobíte dolary bez znásobení užitečných věcí, jediný následek bude, že více dolarů bude vyžadováno za každou výměnu, stejně jako hráči budou chtít víc žetonů za každý vklad. Důkazem toho je co dostanete za zlato, stříbro či měď. Proč směnit tu samou věc stojí více mědi než stříbra a více stříbra než zlata? Není to náhodou proto, že tyto kovy se na světě vyskytují v odlišných množstvích? Co Vás vede k tomu věřit, že kdyby se zlato stalo tak běžným jako stříbro, že by se nevyžadovalo stejné množství jednoho jako druhého na koupi domu?

B. Můžete mít pravdu, ale já bych byl radši kdybyste se pletl. V tom množství utrpení, jež nás obklopuje, tak nepříjemné samo o sobě, a tak nebezpečné ve svých následcích, nalézám určitou naději v myšlenkách, že je zde snadný způsob, jak zajistit, aby všichni členové komunity byli šťastní.

F. I kdyby zlato a stříbro bylo pravým bohatstvím, nebylo by snadné zvýšit jejich množství v zemi, kde nejsou doly.

B. Ne, ale bylo by snadné nahradit kovy něčím jiným. Souhlasím s Vámi, že zlato a stříbro poskytuje jen malou službu, kromě zajištění směny. Což můžou zajistit papírové peníze, bankovní záznamy etc. Pak kdyby každý z nás měl spoustu papíru, který jde tak snadno vytvořit, mohli bychom si všichni koupit velký podíl na bohatství výměnou za nic. Vaše krutá teorie ničí naděje, iluze jestli chcete, jež jsou v principu velmi filantropické.

F. Ano, jako ostatní prázdné sny, stvořené k tomu, aby podporovaly představu všeobecné blaženosti. Extrémní jednoduchost prostředků, jež doporučujete, je docela dostatečná na to, abychom dokázali prázdnotu této teorie. Věříte snad, že kdyby stačilo pouze vytisknout dostatek bankovek k uspokojení všech našich potřeb, chutí a tužeb, že by lidstvo až dosud žilo aniž by uskutečnilo tento jednoduchý plán? Souhlasím s Vámi, že tento objev je svůdný. Odstranilo by to ze světa nejenom loupení ve všech jeho formách, ale i veškerou práci s výjimkou Národního tiskařského úřadu. Ale měli bychom se ještě naučit, jak nakupovat

domy, které nikdo nemusel postavit, obilí, které nikdo nemusel vypěstovat a věci, s jejichž vytvářením se nikdo nemusel obtěžovat.

B. Jedna věc mi nesejde na Vaší argumentaci. Sám jste řekl, že zde není žádný zisk, ale pak tady není ani žádná ztráta při rozmnožování prostředků směny. Tak jako v tom případě hráčů, kteří se museli jen vyrovnat s velmi mírným klamem. Proč potom odmítat ten kámen mudrců, který by nám odhalil tajemství přeměny běžných prvků na zlato, tedy přeměny běžného papíru na peníze? Jste snad tak slepě spoután logikou, že byste odmítnul experiment, při kterém nehrozí žádné riziko? Jestliže se mýlíte Vy, pak bráníte národu, jak mnozí Vaši protivníci věří, v ohromném pokroku. Jestliže je omyl na jejich straně, žádná škoda z něho nevzejde, jak jste Vy sám říkal, snad kromě zklamáných nadějí. Tak proč to tedy nezkusit, jestliže to nejhorší co se může stát není zlo, ale jen neuskutečnění dobra.

F. Tak zaprvé, zklamání nadějí je veliké neštěstí pro jakéhokoli člověka. Je také velmi nežádoucí, když by vláda měla oznámit odstranění některých daní ve víře ve zdroj který musí selhat. Přesto Vaše poznámka by si zasloužila určitého přihlídnutí, jestliže by následkem zavedení papírových peněz a jejich znehodnocování, se rovnováha cen okamžitě a naráz měnila po celé zemi. Tento rozsah by vedl, stejně jako v příkladu s hráči, k všeobecné mystifikaci, s respektem k ní nejlepší věcí, která by šla udělat by bylo podívat se na sebe navzájem a zasmát se. Jenže takový není běh věcí. Experiment již byl udělán a pokaždé když vláda – ať už král nebo kongres – pozměnili peníze ...

B. Kdo řekl cokoli o pozměnění peněz?

F. Nutit lidi přijímat jako platbu kousky papíru, jež byly oficiálně pokřtěny dolary nebo je nutit, aby přijímali kousek stříbra vážící jen půl unce jako by vážil celou unci, a byl oficiálně pokřtěn jako dolar, je úplně to samé, jestli ne horší. A veškeré důvody, které mohou být vzneseny na obhajobu papírových peněz platí stejně pro legálně padělané peníze. Určitě jestliže věříte, že rozmnožit prostředek směny znamená rozmnožit směnu samotnou stejně jako věci, jež jsou předmětem směny. Velmi racionální by v takovém případě bylo jednoduše mechanicky rozdělit každou minci na dvě poloviny, a vydat zákon, jež dá polovině mince jméno a hodnotu mince celé. V obou případech je znehodnocení nevyhnutelné. A musím Vám také sdělit, že toto znehodnocení, které s papírovými penězi může stále pokračovat a jít prakticky až k nule, je způsobeno neustálým tvořením duplikátů. A chudí lidé, obyčejný dělník a venkovan jsou postiženi nejvíc.

B. Přestaňte na chvíli. Tahle porce ekonomie je na jednoho moc velká.

F. Budiž. Shodli jsme se tedy na tom, že bohatství je množství užitečných věcí, jež jsou produkovány prací. Neboli výsledek veškerého úsilí, které vynakládáme pro uspokojení našich potřeb a chutí. Tyto užitečné věci jsou směňovány jedna za jinou podle výhodnosti, jakou mají pro ty, kterým patří. Existují dva způsoby těchto transakcí. Jedné se říká barter: v tomto případě je služba poskytována z důvodu okamžitého obdržení ekvivalentní služby. V této formě jsou transakce nepřekročitelně limitovány. Aby mohli být rozmnoženy a dokončeny nezávisle na čase a prostoru mezi osobami, jež o sobě navzájem nevědí, je zapotřebí zprostředkující médium a tím jsou peníze. Dávají příležitosti ke směnám, což není nic jiného než komplikovanější obchod. To je čemu musí být porozuměno. Kompletní směna se skládá ze dvou obchodů: prodeje a koupě, jejichž znovu sjednocení je třeba k jejímu dokončení. Prodáte službu a obdržíte dolar – pak si s tímto dolarem službu koupíte. Teprve potom je obchod dokončen. Evidentně

pracujete pouze abyste uspokojil potřeby druhých, druzí by měli pracovat, aby zajistili Vaše potřeby. Pouze tak dlouho dokud vlastníte dolar, který Vám byl dán za Vaši práci, máte nárok na práci ostatních lidí. Idea obchodu implikuje službu poskytnutou a službu obdrženou. Proč by to tak nemělo být se směnou, která je pouze obchodem ve dvou částech? A zde bychom si měli povšimnout dvou věcí. Zaprvé: je absolutně nedůležité, jestli je ve světě peněz hodně nebo málo. Jestliže je peněz hodně, pak je požadováno hodně, když málo, pak málo za každou transakci. To je celé. Zadruhé: protože peníze figurují v každé transakci, začaly být považovány za označení a měřítko pro věci, jež se směňují.

B. Budete stále popírat, že peníze jsou označením pro užitečné věci o kterých mluvíte?

F. Půloreť⁶ není více označením pro sud mouky než je sud mouky označením pro půlorla.

B. Jaká škoda plyne z toho hledět na peníze jako na označení pro bohatství?

F. Vede to k představě, že stačí pouze zvýšit množství značek, abychom zvýšili množství označovaných věcí. A jsme pak v nebezpečí, že přijmeme všechny ty špatné odhady, které jste učinil, když jsem z Vás udělal absolutního krále. Mohli bychom v tom pořád pokračovat. Tak jako v penězích vidíme označení bohatství, tak také v papírových penězích vidíme označení peněz. Pak bychom z toho mohli vyvodit, že zde existuje velmi jednoduchý způsob, jak pro každého vyprodukovat potěšení z bohatství.

B. Nezajdete ale snad tak daleko, abyste zpochybňoval, že peníze jsou *zírou* hodnoty?

F. Ale jistěže zajdu, protože přesně v tom spočívá ona iluze. Stalo se běžným zvykem poměřovat hodnotu všeho zboží hodnotou peněz. Říkáme: toto má *cenu* pěti, deseti či dvaceti dolarů, stejně jako toto *váží* pět, deset nebo dvacet liber, toto *měří* pět, deset nebo dvacet yardů a tak z toho bylo vyvozeno, že peníze jsou *zírou* hodnot.

B. Vypadá to jako by opravdu byly.

F. Ano, vypadá to tak, a je to vzezření, na něž si stýskám. Míra pro délku, hmotnost a váhu je dohodnutá kvantita, která je neměnná. Toto neplatí o hodnotě zlata a stříbra. Ta se mění stejně jako hodnota obilí, vína, oblečení nebo práce, a z těch samých příčin, protože má ten samý zdroj a je poslušná stejných zákonů. Zlato se k nám dostává stejně jako železo, prací horníků, pokroky kapitalistů a spoluprací obchodníků a námořníků. Stojí méně nebo více podle toho, jak nákladná je jeho produkce, jestli je ho hodně nebo málo na trhu a jestli je po něm malá nebo velká poptávka. Jeho hodnota pak trpí fluktuacemi veškeré ostatní výroby. Ale jedna okolnost je pozoruhodná a ta dala vzniknout mnoha omylům. Pokud se hodnota peněz mění, tato změna je v řeči přisouzená ostatním produktům, za něž jsou směňovány. Čili předpokládejme, že veškeré okolnosti, vztahující se ke zlatu zůstanou nezměněné a že nastala neúroda obilí. Cena obilí a tudíž i mouky stoupne. Bude se říkat „Sud mouky, co stál pět dolarů teď stojí osm,“ a to bude správně, protože je to hodnota mouky, která se změnila a také naše řeč odpovídá tomuto faktu. Vezměme teď ale obrácený případ. Řekněme, že okolnosti týkající se mouky zůstanou nezměněné a že náhle zmizí ze světa polovina zlata. Tentokrát je to cena zlata, která poroste. Vypadá to tudíž, že bychom měli říkat: „Tenhle půloreť, který měl cenu pěti dolarů, má nyní hodnotu deseti dolarů.“ Víte ale, jak se tohle vyjádří? Jako kdyby to byl objekt srovnání, který cenu ztratil: „Mouka, která stála deset dolarů teď stojí pouze pět.“

B. Ale nakonec obojí to bude znamenat totéž.

F. Bezpochyby. Ale zamyslete se nad tím, jaké zmatky, jaké podvody se stávají při obchodní směně, pokud se hodnota mění aniž bychom na to byli upozorněni změnou v označení. Staré vydané mince nebo bankovky nesoucí název pěti dolarů, budou ten název mít také při každém pozdějším znehodnocení. Jejich hodnota klesne o čtvrtinu, o polovinu, ale ony budou stále nazývány pětidolarovými bankovkami a mincemi. Chytřejší osoby si dají pozor, aby svoje zboží prodaly jen za větší množství bankovek. Jinými slovy budou chtít deset dolarů za to, co by dříve prodaly za pět. Ale prostě lidi musíme vzít v úvahu. Mnoho let uplyne předtím než se hodnoty všeho ustálí na patřičné úrovni. Pod vlivem nevědomosti a zvyku denní výplata dělníka zůstane dlouho stejná, zatímco ceny spotřebního zboží okolo něj budou stoupat. Upadne do bídy aniž by byl schopen objevit pravou příčinu. Ještě v krátkosti, jelikož už si přejete skončit, tak předtím než se rozejdeme Vás žádám, abyste věnoval pozornost tomuto zásadnímu bodu: když jsou jednou falešné peníze (ať už v jakékoli formě) vloženy do oběhu, nastane znehodnocování peněz, které se projeví všeobecným růstem cen u všech věcí, co jsou na prodej. Ale tento nárůst cen není okamžitý a stejný u všech věcí. Bystří mužové, burziáni a velkoobchodníci tím nebudou postiženi. Jelikož oni se zabývají sledováním fluktuací v cenách, zjišťováním příčin těchto změn a spekulací s těmito změnami. Ale drobní hokynáři, sedláci a dělníci ponesou celou tíhu. Bohatý kvůli tomu nezbohatne, ale chudý se stane díky tomu chudším. Z toho plyne, že triky tohoto druhu mají za následek zvětšení vzdálenosti, jež odděluje bohaté a chudé, paralyzují přirozenou tendenci ve společnosti, která nepřetržitě sbližuje lidi na stejnou úroveň. A pak bude trvat staletí než trpící třídy znovuzískají ztracené pozice ve svém postupu k *rovnosti podmínek*.

B. Měl bych teď jít a meditovat o lekci, kterou jste mi dal.

F. Dokončil jste své vlastní pojednání? Já jsem sotva začal to svoje. Ještě jsem nemluvil o populární *nenávisti ke kapitálu*, k „bezdůvodným ziskům“ (půjčky na úrok), což je velmi nešťastný pojem, politováníhodný omyl, jenž opět vzešel z toho samého zdroje.

B. Cože? Toto hrozivé vzbouření části populace proti kapitalistům vzešlo z toho, že peníze jsou zaměňovány za bohatství?

F. To je následek odlišných příčin. Bohužel, někteří kapitalisté si (od vlády) osvojili pro sebe monopoly a privilegia, která jsou dostatečným odůvodněním těchto pocitů. Ale když si demokratičtí teoretici přáli toto ospravedlnit, systematizovat, dát tomu vzhled rozumného názoru, a obrátit to proti samotné podstatě kapitálu, vypomohli si falešnou politickou ekonomikou, u jejíhož kořene se dá najít opět ten samý omyl. Řekli lidem: „Vezměte dolar, vložte ho pod sklo, nechte ho tam rok a pak se na něj podívejte a přesvědčíte se, že nevzniklo deset centů, ani pět centů ani zlomek centu. Takže peníze neprodukují žádný úrok.“ Pak, záměnou slova peníze, jakožto domnělého znaku, za *kapitál*, odváží se svou logikou udělat tuto modifikaci: „Takže kapitál neprodukuje úrok.“ Poté následuje série důsledků: „Takže ten kdo půjčuje kapitál by za to neměl nic obdržet, takže ten, kdo Vám půjčí kapitál, jestliže za to něco dostává, tak Vás okrádá, takže všichni kapitalisté jsou zloději, takže bohatství, které by mělo bezdůvodně sloužit tomu kdo si ho půjčil, patří ve skutečnosti tomu, komu nepatří, takže neexistuje žádné soukromé vlastnictví, takže všechno je všech, takže...“

B. Tohle je velmi závažné, jelikož je tento úsudek tak obdivuhodně formulován. Velmi bych si přál být poučen o tomto předmětu. Ale běda! Již nedokážu udržet

svou pozornost. Mám teď v hlavě takový zmatek z pojmů *mince, peníze, služby, kapitál, úrok* že už ani nevím, kde vlastně jsem. Jestliže souhlasíte, budeme v našem rozhovoru pokračovat jindy.

F. Mezitím se můžete podívat na mou malou práci nazvanou *Kapitál a Úrok*. Možná to pomůže odstranit některé Vaše pochybnosti. Podívejte se na to až se budete chtít trochu rozveselit. (http://bastiat.org/en/capital_and_interest.html)

B. Rozveselit?

F. Kdo ví? Jedna nudná věc může vytlačit jinou.

B. Ještě nejsem přesvědčený, že Váš pohled na peníze a politickou ekonomii obecně, je správný. Ale tohle jsem si z naší konverzace odnesl: tyto otázky jsou nanejvýš důležité. Pro mír nebo válku, řád nebo anarchii, jednotu nebo antagonismus občanů jsou odpovědi na ně základem. Jak je pak možné, že ve Francii a většině ostatních zemí, jež samy sebe považují za civilizované, z vědy, jež se tak bezprostředně dotýká nás všech, a jejichž rozšíření má rozhodující vliv na osud celého lidstva, známe tak málo? Je to kvůli tomu, že nás stát nevyučuje dostatečně?

F. Nikoli. Protože stát, aniž by to věděl, sám plní všechny mozky předsudky a všechna srdce sentimenty náchylnými k anarchii, válce a nenávisti. Takže když se pak objeví doktrína řádu, míru a jednoty, přijde vniveč, že má srozumitelnost, jasnost a pravdu na svojí straně – nezjedná si přístup (k lidským myslím).

B. Rozhodně jste hrozný kverulant. Jaký by asi tak mohl mít stát zájem na tom mást lidský intelekt ve prospěch revoluce a domácí či zahraniční války? Určitě mluvíte s velkou dávkou nadsázky a přehánění.

F. Sledujte. V době, kdy se intelektuální schopnosti mladého člověka rozvíjejí nejrychleji, ve věku, kdy jsou dojmy nejživější a dispozice mysli se formují nejsnáze, kdy bychom měli sledovat společnost a porozumět jí tzn. ve věku sedmi či osmi let, co s námi provede stát? Zaváže nám naše oči, vyjme nás laskavě ze společenských kruhů, které nás obklopují, ponoří nás, s naší schopností vnímat a s citlivým srdcem, přímo do středu Římské společnosti. Drží nás tam nejméně deset let. Dost dlouho, aby se vytvořil nesmazatelný dojem v naší mysli. Teď si uvědomte, že Římská společnost je naprostým protikladem toho, jak by naše společnost měla vypadat. Římané žili válkou a my bychom měli válku nenávidět. Nenáviděli práci a my bychom měli žít prací. Jejich život byl založen na otroctví a loupení, naše by mělo být založené na svobodném průmyslu. Římská společnost byla organizována v důsledku těchto principů. Nutně obdivovala to, co jí umožnilo prosperovat. Takže pak Římané pokládali za ctnost to, na co se my díváme jako na neřest. Jejich básníci a historici velebili to, čím bychom měli opovrhovat. Samotná slova *svoboda, řád, spravedlnost, lid, čest, vliv* etc. nemohla mít ten samý význam v Římě, jaký mají, či by měli mít, v Paříži. Jak můžete očekávat, že všichni ti mladíci, co prošli universitou nebo klášterní školou, s Liviem a Quintem Curtiem jako svým katechismem, nebudou chápat svobodu jako Grakchové, ctnosti jako Cato, vlastenectví jako Caesar? Jak můžete čekat, že nebudou buřičtí a válkychtiví? Jak můžete čekat, že projeví sebemenší zájem o mechanismus našeho společenského řádu? Myslíte si, že jsou jejich mysli připravené mu porozumět? Nevidíte, že aby se jim to podařilo, musí se zbavit svých současných dojmů a obdržet jiné zcela opačné?

B. Co z toho vyvozujete?

F. To Vám řeknu. Tou nejnaléhavější potřebou není to, aby stát vyučoval, ale aby *dovolil* vzdělávání. Všechny monopoly jsou odporné, ale ten nejhorší ze všech je monopol na vzdělávání.

- 1) Poslední slova Junia Bruta podle Plutarcha: „Ó mizerná ctnosti, byla´s jen jménem a přesto jsem tě uctíval jako pravou, ale teď se zdá žeš byla jen otrokyní štěstěny.“
("O wretched Virtue, thou wert but a name, and yet I worshipped thee as real indeed; but now, it seems, thou were but fortune's slave.")
- 2) Bastiat byl (jako řada dalších klasických ekonomů) věřící, a proto připisoval organizaci společnosti božské prozřetelnosti.
- 3) Proudhon Pierre-Joseph 1809-1865, francouzský politický filozof a první anarchist, zde se naráží na jeho úsilí o vytvoření národní banky, jež by poskytovala bezúročné půjčky. Bastiat s ním vedl rozsáhlou korespondenci o tomto tématu zveřejňovanou v novinách „Hlas lidu“ (více viz http://nostalgia.wikipedia.org/wiki/Frederic_Bastiat/debate_with_Proudhon).
- 4) Bacon Francis 1561 – 1626 , Montaigne Michel Eyquem 1533 – 1592. V 16. a 17. století byla tato teorie přijímána jako pravdivá skoro v celé Evropě.
- 5) Jak ukázala pozdější zkušenost z 20. století, v tomto bodě se Bastiat bohužel zmýlil.
- 6) Šem, Chám a Jefet – 3 bibličtí synové Noemovi. Chám se svými potomky osídlil Afriku, Šem Arábii a Jefet Evropu.
- 7) Kalifornská zlatá horečka vypukla 24.ledna 1848.
- 8) Půlorek (half-eagle)– zlatá pětidolarová mince ražená mezi lety 1795 – 1929.